

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดตาม แนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง

ดร. กัมปนาท บริบูรณ์

อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อีเมล: gumpanat@gs.swu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองเพื่อทดลองใช้และตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการโดยวิธีกระบวนการกลุ่มของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัย มี 3 ขั้นตอน 1) การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเองการคิดเป็น ข้อมูลของโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม 3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง แบบวัดการคิดโยนิโสมนสิการ แบบสอบถามความพึงพอใจในหลักสูตรฝึกอบรม คู่มือฝึกอบรม สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ผลการประเมินคุณภาพหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า หลักสูตรฝึกอบรมมีคุณภาพดีและมีความเหมาะสมเพียงพอต่อการนำไปใช้ ส่วนการหาประสิทธิภาพของหลักสูตร สรุปได้ว่า ผลการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองหลังการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ ผลการประเมินความพึงพอใจ ต่อหลักสูตรฝึกอบรมจากนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองที่เข้ารับการฝึกอบรม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

คำสำคัญ: การเห็นคุณค่าในตนเอง แนวคิดโยนิโสมนสิการ

Curriculum Development for Develop Self-Esteem, Reasoned Attention of Wiwatpolmuang School.

Dr.Gumpanut Briboon

Lecturer, Faculty of Education, Srinakharinwirot University

E-mail: gumpanat@g.swu.ac.th

The purpose of this research were 1) to develop a training curriculum 2) to develop Self-Esteem and Reasoned Attention for students at Wiwatpolmuang school 3) to test and validate the training curriculum through a group process.

The sample consisted of 30 students from Wiwatpolmuang school of Navy 1 Base.

The research instruments were Self-Esteem Inventory, Reasoned Attention Inventory, Satisfaction Questionnaire and Training Handbook. The research statistics were consisted of mean, standard deviation and t - test analyzing by SPSS program.

The findings were: 1) the curriculum review including a concept of objective. Activities, evaluation, analyzed data from print material, related literature and research were developed as a conceptual framework for constructing a training curriculum. 2) the experts evaluated thee curriculum at a good level for implementation. 3) the were statistically significant difference at 0.05 level between pretest - posttest group of Self-Esteem and Reasoned Attention. Meanwhile, the level of the training curriculum satisfaction was found on high. Although, the group discussion indicated that Wiwatpolmaung School had got many problems, such as personnel, budget and policy which must be supported for them. Moreover some suggestions had been occurred as an instructor handbook, amount of activities and training frequency and also training materials.

Keyword: Instruments were Self - Esteem Inventory. Reasoned Attention Inventory.

บทนำ

มนุษย์เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเมืองประเทศชาติ จะพัฒนาได้นั้นมิได้ขึ้นอยู่กับการเงิน ทรัพยากรธรรมชาติเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนที่จะสามารถจัดการกับทรัพยากรอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ความสมดุลในสภาพแวดล้อมทางสังคม หน่วยงานต่าง ๆ และองค์กรทุกแห่งได้พยายามหาแนวทางสรุปรูปแบบในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นไปในแนวทางที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศโดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพของประชากรเป็นหลัก สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่ยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ให้ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และ “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และได้กำหนด วัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างสร้างสังคมที่เป็นธรรมและเป็นสังคมสันติสุขเพื่อพัฒนาคนไทยทุกกลุ่มวัยอย่างเป็นองค์รวมทั้งทางกาย ใจ สติ ปัญญา อารมณ์ คุณธรรม จริยธรรมและสถาบันทางสังคมมีบทบาทหลักในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

เยาวชนในปัจจุบันเวลากับกิจกรรมหลากหลายในชีวิตตามสภาพแวดล้อมของสังคมและลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ในยุคข่าวสารไร้พรมแดนซึ่งสามารถส่งผ่านข้อมูลได้รอบด้าน ทำให้เยาวชนได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ทั้งข้อมูลที่ถูกต้อและข้อมูลที่ถูกบิดเบือนไป ทั้งในสิ่งที่ดีและในสิ่งที่เลวร้าย ถ้าการรับรู้ของเยาวชนมีแต่สิ่งที่ไม่ดีร้ายขาดการชี้แนะที่ถูกต้ออาจทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อสังคมหรือมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมคุณภาพเยาวชนจึงเป็นงานวิจัยอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ ช่วยเสริมสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ในตัวบุคคลให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ

โรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง เป็นแนวทางใหม่ที่เกิดขึ้นมาเพื่อรองรับการแก้ไขปัญหาเสพติดที่ถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ของประเทศที่มีการปรับเปลี่ยนแนวทางในการเอาชนะปัญหาเสพติดตาม โดยมีหลักการว่าผู้เสพต้องได้รับการบำบัดรักษา ผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด และเพื่อตอบสนองแนวคิดที่ว่า “เปลี่ยนภาระให้เป็นพลัง” และแก้ไขปัญหาต้องขังล้นคุก จึงจัดให้ค่ายทหารทุกพื้นที่ทั่วประเทศเป็นสถานที่อบรมโดยใช้ชื่อว่าโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ปัจจุบันมีผู้เข้ารับการอบรมแล้ว 18,000 คน (กรมราชทัณฑ์, 2547: 1) นักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองคือ ผู้ต้องขังเคยกระทำความผิด เป็นที่รังเกียจของครอบครัว ชุมชน สังคม จะมีลักษณะที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ เมื่อได้มีโอกาสเข้าสู่สังคมจะมีความรู้สึกด้อย วิตกกังวล ไม่มั่นคง หวั่นไหวต่อการวิพากษ์วิจารณ์ และใช้กลไกปกป้องตนเอง เมื่อมีปัญหาอุปสรรคจะท้อแท้ง่าย ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากผู้อื่นอยู่เสมอ มักตั้งเป้าหมายในชีวิตไว้สูงแต่วางแผนไปสู่เป้าหมายระดับต่ำ ทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตและอาจจะไม่สามารถคืนกลับสู่สังคมได้อย่างปกติ (Cooper smith. 1984: 4) ประกอบกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (2540: 29) ที่ให้แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชนในยุคโลกาภิวัตน์ สรุปได้ว่า เพื่อเตรียมรับมือในสภาพสังคมปัจจุบันจำเป็นต้องย้าให้เด็ก เยาวชนเป็นคนใฝ่รู้-ใฝ่สั่งยาก ด้วยการฝึกนิสัยสู้ปัญหาและใช้ปัญหาเป็นเวทีพัฒนาปัญญา บุคคลที่สู้ปัญหาและพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหามีความเข้มแข็ง เมื่อสู้ปัญหาและสู้เป็น จะเกิดความใฝ่รู้และได้ปัญญาความสำเร็จของบุคคลอยู่ที่ความสามารถในการเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญาและบุคคลจะดำเนินชีวิตให้ถูกต้อหรือมีชีวิตที่ดีงาม จะต้องมีการฝึกพัฒนาตน พัฒนาความคิดที่ถูกต้อ รู้จักการคิด คิดเป็น แก้ปัญหาเป็นจะนำไปสู่ความสำเร็จทั้งหลายทั้งปวง พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต. 2539: 41) ได้กล่าวถึงการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ สรุปพอสังเขปได้ว่า ประกอบด้วยวิธีคิด 10 วิธี

ซึ่งสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลด้วยกันได้ คือ 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ 3) วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา 4) วิธีคิดแบบแก้ปัญหา 5) วิธีคิดแบบตามหลักการและความมุ่งหมาย 6) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก 7) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม 8) วิธีคิดในแง่บวก 9) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน 10) วิธีคิดแบบแจ่มแจ้งหลายแง่มุม (วิภัสวาท) โดยวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้เป็นการรวบรวมวิธีคิด เพื่อเลือกใช้ในการแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือผู้อื่น เป็นแนวทางดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและมีคุณภาพ ซึ่งการเลือกใช้วิธีคิดนี้ไม่จำเป็นต้องใช้ทุกวิธีแต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

การพัฒนาวิธีคิดนับเป็นประโยชน์และสำคัญยิ่งที่จะนำมาพัฒนานักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองที่ประสบปัญหา อันได้แก่ การมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ขาดการยอมรับจากสังคมซึ่งส่งผลต่อการปรับตัวในการดำรงชีวิต และสติปัญญาที่ต้องมีการพัฒนาการคิดอยู่ตลอดเวลาที่จะสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและพัฒนาการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองโดยใช้กระบวนการกลุ่มซึ่งจะทำให้นักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองได้มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น สามารถจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและผู้อื่นสามารถกลับคืนสู่สังคม

อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ โดยผสมผสานการเห็นคุณค่าในตนเองและแนวคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ กับการจัดกิจกรรมกลุ่ม กระบวนการกลุ่ม ซึ่งจะเป็แนวทางในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) ศึกษาการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง
- 2) เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและวิคิดตามแนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม
- 3) เพื่อทดลองหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรโดยแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเอง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้มากำหนดวัตถุประสงค์ การฝึกอบรมเนื้อหาหลักสูตร รูปแบบของกิจกรรมกลุ่ม 2) ตรวจสอบความสอดคล้อง ความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านเนื้อหาและด้านการฝึกอบรม จากนั้นนำโครงสร้างหลักสูตรมาปรับปรุง

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร

นำหลักสูตรที่ได้ไปทดลองใช้กับนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง กองทัพเรือ จำนวน 30 คน การทดลองใช้แบบแผนการทดลองแบบ One Group Pre Test Posttest Design โดยใช้ระยะเวลาดำเนินการทดลอง 7 ครั้ง ๆ ละ 1 ชั่วโมง และจัดให้มีการอภิปรายกลุ่มย่อยกับครูฝึกโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองและวิทยากร เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองมาอภิปรายหาข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรม

สรุปผลการวิจัย

1. หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดตามแนวโน้มโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ประกอบด้วย

1.1 เนื้อหาสาระในการฝึกอบรม ประกอบด้วย แผนกิจกรรมฝึกอบรม ประกอบด้วย แผนกิจกรรมฝึกอบรม 6 ด้าน คือ (1) รู้จักตนเองและคุณค่าของตนเอง (2) การสื่อสาร (3) การจัดการกับปัญหา (4) การทำงาน ร่วมกัน (5) การสร้างเป้าหมายในชีวิต (6) คุณธรรมจริยธรรม

1.2 วิธีการฝึกอบรม โดยใช้วิธีการระบวงการกลุ่ม

1.3 ระยะเวลาในการฝึกอบรม ใช้เวลา 7 ครั้ง ๆ ละ 1 ชั่วโมง

1.4 การประเมินผลการฝึกอบรม ประเมินจากแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง และแบบประเมินความพึงพอใจในหลักสูตรฝึกอบรม

2. ประสิทธิภาพของหลักสูตร

2.1 ผลการเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง หลังการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

2.2 ผลการเปรียบเทียบการคิดตามแนวโน้มโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ที่เข้ารับการฝึกอบรม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด

2.3 ผลจากการอภิปรายกลุ่มย่อย เกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบปัญหาในเรื่องของงบประมาณ บุคลากร การประสานงาน ซึ่งจะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากขึ้น ในกลุ่มมีการเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรฝึกอบรมเกี่ยวกับคู่มือวิทยากร จำนวนกิจกรรมและจำนวนครั้งในการฝึกอบรม ตลอดจนรูปแบบของสื่อการฝึกอบรม

อภิปรายผลการวิจัย

1. คุณภาพของหลักสูตรพบว่า คุณภาพของหลักสูตรเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดจากผลการประเมินร่างหลักสูตรความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ส่วนประกอบของร่างหลักสูตร ได้แก่ ความจำเป็นในการฝึกอบรม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของหลักสูตร เนื้อหาการฝึกอบรม กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม และการประเมินผล พบว่า โครงสร้างหลักสูตรมีความสอดคล้องทุกประเด็น ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ มากกว่า หรือเท่ากับ 0.5 ทุกประเด็น (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. 2539: 95) และมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ทดลองอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ มากกว่าหรือเท่ากับ 3.51 (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540: 117) แสดงว่า ร่างหลักสูตรมีความสอดคล้อง และความเหมาะสมกับการนำหลักสูตรไปใช้ตามจุดมุ่งหมายได้อย่างมีคุณภาพตามกระบวนการ วิจัยและการพัฒนาหลักสูตรที่มีขั้นตอนการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม (วิชัย วงษ์ใหญ่. 2535: 16-17, กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2537: 58-77)

2. เนื้อหาสาระของหลักสูตรฝึกอบรม พบว่า เนื้อหาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดตามแนวคิดโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง มีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการประเมินคุณค่าของตนเองและทัศนคติที่มีต่อตนเองในด้านการยอมรับหรือไม่ยอมรับเกี่ยวกับตนเอง ทำให้บุคคลนั้นรู้สึกว่าคุณมีความสามารถ ความสำคัญ ประสบความสำเร็จและมีคุณค่าสังเกตได้จากคำพูดและพฤติกรรมที่แสดงออก (Coopersmith. 1984: 5) นักศึกษาที่เห็นคุณค่าของตนเองจะมีความมั่นใจในการทำงานการปฏิบัติตน ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโกลแมน (Goleman. 1998) พบว่า ความภูมิใจในตนเองมีพื้นฐานมาจากการเห็นคุณค่าของตนเองและความมั่นใจในความสามารถของตนเอง

3. รูปแบบการฝึกอบรม ในหลักสูตรผู้วิจัยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นวิธีการฝึกอบรมโดยเน้นเกมที่สัมพันธ์กับเรื่องของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง เนื้อหาที่เกี่ยวกับยาเสพติดและกรณีศึกษา พบว่า นักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมมีความพอใจในกิจกรรมกระบวนการกลุ่มในระดับมากถึงมากที่สุด เป็นการใช้กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้มีการวิเคราะห์ อภิปรายเพื่อสร้างความเข้าใจและหาทางแก้ไขปัญหานั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ได้รับอย่างถี่ถ้วน สอดคล้องกับทิสนา แคมณี (2536: 27-28) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการกลุ่มโดยใช้เกม กรณีศึกษา สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ดี อันจะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการคิดวิเคราะห์สิ่งต่างๆ และช่วยให้เกิดความสนุกสนานในการเรียนด้วยโดยเฉพาะเรื่องของการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดบวก กิจกรรมการฝึกอบรมที่ช่วยให้เกิดการกระตุ้นให้เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ความกระตือรือร้น มีความตั้งใจในการทำกิจกรรมและสนุกกับกิจกรรมวิทยากรมีความรู้เกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์ ช่วยกระตุ้นความคิดและความรู้สึกของนักศึกษากิจกรรมเน้นกระบวนการกลุ่ม มีอิสระในการคิด ต้องทำงานร่วมกัน นักศึกษามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น มีโอกาสแสดงออกถึงความสามารถของตนเองทุกคน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดฝึกอบรมโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ควร มีนโยบายสนับสนุน กิจกรรมฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อ พัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง และการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ 1. ควรนำหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง และการคิดตามแนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง ไปใช้กับนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์ พลเมืองของกองทัพเรือ และกองทัพอื่น ๆ ตลอดจนกรมราชทัณฑ์และกรมคุมประพฤติและควรปรับปรุง เนื้อหาสาระหลักสูตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย 2. เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการนำ หลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองและคิดตามแนวโยนิโสมนสิการของนักเรียนโรงเรียน วิวัฒน์พลเมือง ผู้นำหลักสูตรนี้ไปใช้ ควรศึกษารายละเอียดของหลักสูตรเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เพื่อ ให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพในรูปแบบของกระบวนการกลุ่ม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1. ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้ ครอบคลุมในเรื่องของการประเมินผลในระยะยาวของการเห็นคุณค่าในตนเองและการคิดแบบโยนิโส มนสิการของนักเรียนโรงเรียนวิวัฒน์พลเมืองต่อไป 2. ควรดำเนินการวิจัยในหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนากับ กลุ่มตัวอย่างอื่น ๆ และขยายระยะเวลาทดลองและการติดตามผลเป็นระยะ

บรรณานุกรม

กรมราชทัณฑ์. (2547). *โครงการโรงเรียนวิวัฒน์พลเมือง*. นนทบุรี. เอกสารอัดสำเนา.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2539). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ภาควิชา จิตวิทยาศึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2540). *พัฒนาวัฒนธรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: นำอักษร.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2535). *กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: สุวีริ ยาสาส์น.

Coopersmith,S. (1984). *Self- Esteem Inventory*. San - Francisco: Consulting Psychologists Press Inc.

A Study of Factors Effecting the Moral Conduct of King Bhumibol Adulyadej, Rama I, According to Buddhisms

Nuanwan Poonwasupolchat, Methawee Udomthumanupap
Faculty of Humanity, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Tarinee Kittikanjanasophon
Institute of Distance Education, Bangkok University Thonburi

ABSTRACT

This article is of aim to present the moral conduct of King Bhumibol Adulyadej, Rama IX, according to Buddhism with significant points to focus on the factors influenced over Royal conduct and the application of Royal conduct and activities to the way of life of Thai society, as summarized following: King Rama IX’s conduct is implemented by the Buddhist teachings comprised of ten royal virtues, twelve duties of a great ruler and four royal acts of doing favours, according to the Royal Thai style of the past and previous King rulers successive from Sukhothai period upto the present Chakkri Dynasty ; and at the same time follows the Old Royal traditions and ceremonies ; especially the bringing – up of his own parents especially his mother having encouraged him since earlier age to realize him as a Thai, a Buddhist, with sense of knowledge, wisdom and loving-kindness amidst Thai nationals and people; besides the practice of Dhamma which paves him to the way of the ten virtues or duties of the king, and at the same time he is interested in meditation practice, that make the King calmful and mind – stable. Lastly King Rama IX’s experiences, that is, whatever experienced by him both from formal parents’ care and education, and his own trials and personal experiments. It is obvious that His private travelling to various distant and high lands throughout the country makes him accustomed to the life and living of his people from his direct experiences, and that causes various projects of Royal initiation upto 4,404 in number for the sake of the Thai people, especially “the Philosophy of Economic Sufficiency” suitable for Agricultural Thai Society. Applied to Thai people there should be led the life according to the Buddhist teachings so that they could achieve the glorious prosperity of life.

Keywords: Factors effecting to Royal Moral Conduct, King Bhumibol Adulyadej, Rama IX, Royal Moral Conduct

บทนำ

นับแต่กาลครั้งเสด็จขึ้นครองราชสมบัติเพื่อสืบราชสันตติวงศ์ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 และมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ ลำดับที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นับเป็นพระราชปณิธานที่ทรงถือเป็นพระราชจริยาวัตรจวบจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2559 นับเนื่องเวลาได้ 70 ปี

พระราชดำริ พระราชวินิจฉัย และพระราชกรณียกิจนานัปการ ล้วนก่อประโยชน์สุขต่อพสกนิกรชาวไทยเป็นอเนกอนันต์ จนเป็นที่ประจักษ์ชัดต่อสายตาของผองชนชาวโลก โครงการน้อยใหญ่ตามพระราชดำริหลายพันโครงการได้รับการสานต่อขยายผลไปสู่ทุกพื้นที่ของประเทศ ทำให้พสกนิกรได้เรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความผาสุกของสังคมโดยทั่วกัน

นับตั้งแต่การสถาปนาราชอาณาจักรไทยเริ่มแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าของไทยทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติ ต่อมาสามารถสืบค้นหลักฐานได้ถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและพระมหาธรรมราชาลิไทย ทั้งนี้ตามที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง และหนังสือไตรภูมิพระร่วง

เมื่อศึกษาพระราชจริยาวัตรของพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าส่วนใหญ่ของไทย จะเห็นได้ว่า เฉพาะในส่วนอันนับเนื่องในพระพุทธศาสนา ทรงมีพระคุณลักษณะ 3 ประการคือ ทรงเป็นนักปริยัติ 1 ทรงเป็นนักปฏิบัติ 1 และทรงเป็นพระผู้อนุสาสน์ คือผู้สั่งสอนธรรมแก่ประชาชนหรือพสกนิกรของพระองค์ 1 พระคุณลักษณะพิเศษทั้ง 3 ประการนี้ตกทอดสืบเนื่องมาถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ซึ่งมีได้ทรงเชี่ยวชาญเฉพาะด้านปริยัติ หรือทรงอนุสาสน์ผู้อื่นดังปรากฏในพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในโอกาสต่าง ๆ เท่านั้น แต่ทรงเป็นนักปฏิบัติ กล่าวคือทรงปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เมื่อปฏิบัติได้แล้ว ก็จักเป็นไปเพื่อปัญญาวิมุติ คือความเจริญงอกงามแห่งปัญญาตามความหมายของวิมุติธรรม อันประกอบด้วยสี่ปुरुสสังเสว การคบหาสัตบุรุษ 1 สัทธัมมัสสวนะ การฟังธรรม 1 โยนิโสมนสิการ การมนสิการโดยแยบคาย 1 ธัมมานุธัมมปฏิบัติ การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม 1

มีข้อที่ควรพิจารณาอีกประการหนึ่ง เมื่อพสกนิกรชาวไทยกล่าวถึงพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ด้วยความเทิดทูนเคารพสักการะ จะใช้คำว่า “พระกฤษณาภินิหาร” และ “พระบารมี” ย่อมมีนัยอันถึงความหมายถึง “ปุพเพกตปุญญาตา” คือความเป็นผู้กระทำความดีไว้ในปางก่อน หากจะเทียบว่า พระพุทธเจ้ากว่าจะบรรลุความเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น ต้องบำเพ็ญ “พุทธการกรรม - ธรรมที่กระทำบุคคลให้เป็นพระพุทธเจ้า” ได้แก่ทรงบำเพ็ญบารมี 10 ประการ มามากถึงสี่สงไขยกัไรแสนกัป ฉันใดก็ดี พระราชาก็ฉันนั้น กล่าวคือบุคคลใด ๆ กว่า จะได้รับการอภิเษกเป็นพระราชามหากษัตริย์ได้นั้น จะต้องมียุติปัจจัยเกื้อหนุนคือ “ทศพิธราชธรรม” ที่ทรงบำเพ็ญมาในอดีตชาติแต่ปางก่อนพอสมควรแก่เหตุทีเดียว และหลักธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นเหตุปัจจัยฝึกอบรมบ่มให้พระราชามหากษัตริย์มีพระราชกมลสันดานถึงพร้อมด้วยทศพิธราชธรรมประจำพระราชหฤทัยอยู่ด้วย แต่จะมากน้อยเพียงใดนั้น สุดแต่

การบำเพ็ญของพระราชามหากษัตริย์แต่ละพระองค์ ซึ่งจะศึกษาได้จากพระราชจริยาวัตรและพระราชกรณียกิจของแต่ละพระองค์ กล่าวคือพระอุปนิสัยที่พระองค์แสดงออกมาให้ปรากฏทางพระราชจริยาวัตร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีพระราชจริยาวัตรอันงดงาม เป็นที่ชื่นชมโสมนัสแก่ผู้ที่ได้พบเห็นโดยเฉพาะผู้ที่มีโอกาสเข้าเฝ้าหรือรับใช้ใกล้ชิดในเบื้องพระยุคลบาท พระราชจริยาวัตรนั้นเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตาธรรมอันเป็นพระบารมีที่ทรงบ่มมาแล้วด้วยดีแต่ชาติปางก่อน และได้รับการ ชดเชลาเป็นอันดีโดยเฉพาะในชาตินี้ด้วยคุณธรรมหรือปัญญาคุณ 4 ทำให้พระองค์สมบูรณ์ด้วยอัตตहितสมบัติ เป็นส่วนพระราชจริยาวัตรที่จะยังพระราชกรณียกิจ อันเป็นส่วนปรหิตประโยชน์ ให้สำเร็จแก่ชาติและประชาชนของพระองค์อย่างกว้างขวาง กล่าวคือทรงถึงพร้อมด้วยประโยชน์แห่งพระองค์ ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์แล้วจึงทรงปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อผู้อื่น ทั้งนี้ อนุวัตรตามพุทธจริยาเมื่อเปรียบเทียบกับกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 อันเนื่องด้วยการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา กล่าวคือจักศึกษาพระราชจริยาวัตรแล้วจึงจะวิเคราะห์ว่าที่ทรงมีพระราชจริยาวัตรเช่นนี้เพราะเหตุปัจจัยอันใดและนับเนื่องด้วยการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาแค่ไหน เพียงไร และแนวพระราชจริยาวัตรนั้นจะนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยในปัจจุบันได้อย่างไร

อย่างไรก็ดี ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่กรอบแนวคิดไว้ว่า การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชจริยาวัตรเช่นนี้ เพราะเหตุปัจจัยภายนอกคือแบบอย่างของพระบูรพมหากษัตริย์ราชเจ้า โบราณราชประเพณี และการอภิบาลเลี้ยงดูของพระราชมุขการี อีกสาเหตุหนึ่งเพราะผลแห่งการปฏิบัติธรรม ได้แก่การฝึกสมาธิและพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ที่ทรงส่งสมศึกษาทดลองมาจนได้ข้อยุติมาเป็นต้นแบบให้พสกนิกรของพระองค์ได้ปฏิบัติตาม ซึ่งจะได้ศึกษาวิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ตามหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อน้อมนำพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยในปัจจุบัน

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในรูปแบบของการวิจัยเชิงเอกสาร ดำเนินการอย่างเป็นระบบดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 ศึกษาพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่แสดงออกมาให้ปรากฏเป็นพระราชกรณียกิจ ตลอดจนพระบรมราโชวาท พระราชดำรัส ที่ได้พระราชทานแก่บุคคลและคณะบุคคลในโอกาสต่าง ๆ

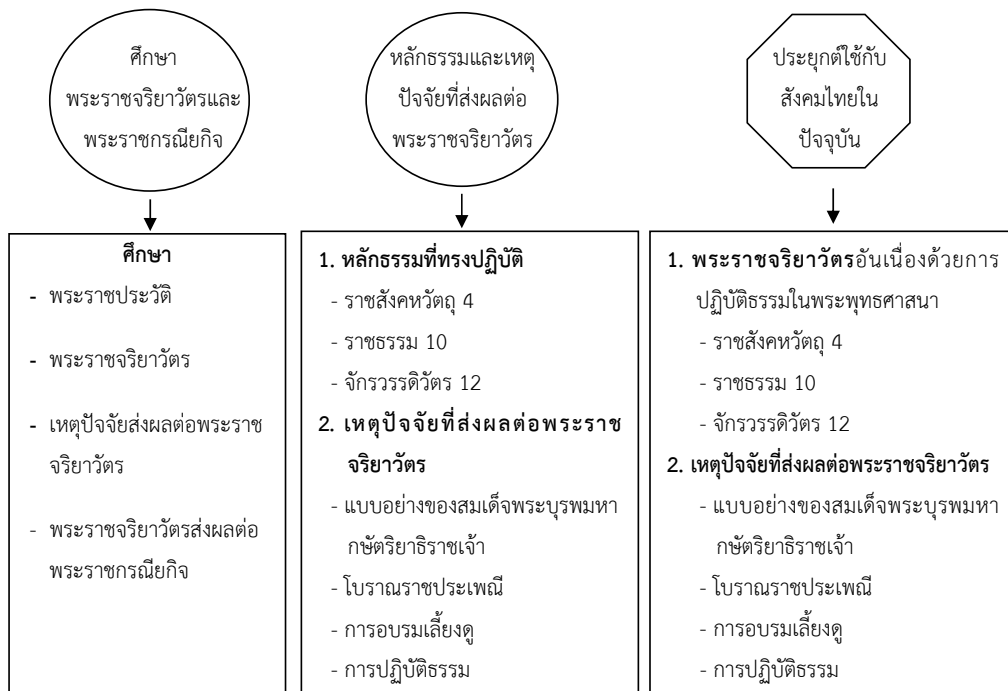
1.2 แสดงพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 อันอนุวัติตามทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และราชสังคหวัตถุ ตลอดจนการปฏิบัติธรรมในส่วนพระองค์ ซึ่งจะศึกษาจากพระสุตตันตปิฎก ตลอดจนหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องของผู้ทรงคุณวุฒิ

1.3 เสนอแนะพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ตามหลักพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยในปัจจุบัน

2. กระบวนการวิจัย

ทั้งนี้ ในกระบวนการวิจัยเมื่อได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย (Research Framework) ได้แล้ว ต่อไปเป็นการกำหนดรูปแบบกระบวนการวิจัย (Research Process) เริ่มจากศึกษาพระราชจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อพระราชจริยวัตรตามหลักพระพุทธศาสนา แสดงผลแห่งการศึกษาดังกล่าวออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยในปัจจุบัน ตามแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิ แสดงกระบวนการวิจัย (Research Process)

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการยึดถือเอาแบบอย่างพระราชจริยาวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เป็นตัวตั้ง โดยแสดงให้เห็นชัดว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงมีพระราชจริยาวัตรอันงดงามเป็นที่ประทับใจของมหาชน ทั้งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของพสกนิกรนั้น ก็เพราะมีเหตุปัจจัยที่เกื้อกูลส่งผลมา 5 ประการคือ (1) แบบอย่างของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า (2) โบราณราชประเพณี (3) การอบรมเลี้ยงดู (4) การปฏิบัติธรรม (5) พระราชประสงค์ ซึ่งเหตุปัจจัยทั้ง 5 ประการดังกล่าวนี้ สังคมไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของตนได้เป็นอย่างดี

ผลการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีพระบุคลิกภาพที่สงบเยือกเย็น เปี่ยมด้วยพระเมตตาและเป็นกันเองทำให้เป็นที่รักของผู้คน กล่าวได้ว่าทรงมีพระราชจริยาวัตรงดงาม ทั้งส่วน พระกายและพระวาจา อันแสดงให้เห็นว่าทรงงดงามมาจากพระราชหฤทัย พระราชจริยาวัตรนั้นสอดคล้องกับหลักราชธรรม 10 หรือ ทศพิธราชธรรม เพราะทรงบำเพ็ญในพระองค์ คุณธรรมที่ทรงน้อมนำมาฝึกปฏิบัติจนเกิดเป็นพระคุณธรรมประจำในพระราชกมลจนเป็นพระราชอัธยาศัย ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อาชวะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ อวิโรธนะ การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงมีพระราชจริยาวัตรอันงดงามเช่นนี้ เพราะเหตุปัจจัยแห่งการปฏิบัติธรรมที่ส่งผลต่อพระราชจริยาวัตร 5 ประการ ซึ่งเมื่อสรุปแล้ว มี 2 ประการ ตามเหตุปัจจัยภายนอกและเหตุปัจจัยภายใน ดังนี้

1. เหตุปัจจัยภายนอก

พระเจ้าแผ่นดินของไทยไม่ว่ายุคใดสมัยใดล้วนทรงไว้ซึ่งความรักใคร่ในอาณาประชาราษฎร์เสมอด้วยบุตร เช่นกันกับที่พสกนิกรถวายความจงรักภักดีและความร่วมแรงร่วมใจกันบำรุงประเทศชาติทำให้เกิดความกลมเกลียวสามัคคี แม้ทรงไว้ซึ่งสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่ทรงใช้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ทั้งนี้ จะเห็นตัวอย่างได้จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ซึ่งทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ทั้งนี้ เพราะเจริญรอยตามแบบอย่างของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า และโบราณราชประเพณีและการอภิบาลเลี้ยงดูเมื่อทรงพระเยาว์ ดังนี้

1.1 แบบอย่างของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า

แบบอย่างของพระมหากษัตริย์ไทยคือ ทรงเป็นชาวพุทธทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรมมาแต่โบราณกาล ดังปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 1 พ.ศ. 1904 ด้านที่ 1 ว่า พ่อขุนรามคำแหงและพระมหาราชราชาธิไทยทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นเอกอนันต์ ด้วยทรงเสวยราชย์ด้วยทศพิธราชธรรม

ศาสตราจารย์ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กล่าวว่า การ

ที่ประชาชนคงจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาท ก็เพราะพระมหากษัตริย์ทรงเป็นสมมติเทวราชและทรงเป็นพ่อเมือง จึงเป็นแบบอย่างให้ประชาชนประพฤติตามพระองค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงมั่นคงในพระพุทธศาสนา และทรงดำเนินตามแบบอย่างสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า โดยเฉพาะหลักธรรมของพระมหากษัตริย์คือ ทศพิธราชธรรม ซึ่งเหมาะสมแม้ในเหตุการณ์ปัจจุบัน แม้บ้านเมืองจะมีเหตุวุ่นวายไม่สงบเพราะคนบางพวกบางกลุ่ม ก็ทรงมีพระขันติและมโนธรรม มีทรงท้อแท้หรือโกรธเคืองผู้ใด พระทัยหนักแน่นเปี่ยมด้วยพระเมตตาการุณยธรรมในอาณาประชาราษฎร์เสมอหน้า จึงทำให้ประชาชนเคารพรักพระองค์อย่างยากที่จะหาได้ในอาณาจักรอื่น

พระราชจริยวัตรข้อนี้ ควรที่จะเป็นแบบอย่างของพสกนิกรให้ยึดถือปฏิบัติตาม กล่าวคือ ในฐานะชาวพุทธต้องหนักแน่นมั่นคงในพระพุทธศาสนา ถือหลักธรรมในการดำรงชีวิตเฉกเช่นพระมหากษัตริย์ที่ทรงยึดทศพิธราชธรรมปกครองประชาชน ซึ่งหลักการดังกล่าวก็เป็นแบบอย่างของบรรพบุรุษไทยสืบทอดกันมาแต่เมื่อยอมรับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว

1.2 โบราณราชประเพณี

ประเพณีคือนิสัยสังคม หรือความประพฤติของสังคมที่กระทำซ้ำ ๆ อยู่บ่อย ๆ จนเกิดความเคยชิน ซึ่งมีทั้งประเพณีชีวิตเช่น วันเกิด วันบวช วันแต่งงาน วันตาย เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญและเทศกาลต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เป็นต้น อันสืบทอดเป็นเอกลักษณ์ของชาติมาช้านาน อันความจริงข้อนี้ พระมหากษัตริย์ไทยแต่โบราณ เช่น พ่อขุนรามคำแหงก็ทรงทำเป็นแบบอย่างไว้คือ “เผาเทียนเล่นไฟ” ซึ่งหมายถึงพิธีลอยกระทงสมัยสุโขทัยของพระองค์ ดังข้อความว่า “เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรย่อมคนเสียดกัน เข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดั่งจักแตก” ก็การทำบุญของคนไทยรวมแล้วมี 4 หมวด คือ หมวดกุศลพิธี 1 หมวดบุญพิธี 1 หมวดทานพิธี 1 และหมวดปกิณณกะ 1 ในส่วนของพระมหากษัตริย์ที่ทรงปฏิบัติพิธี มีทั้งพระราชพิธี พระราชกุศล และ รัฐพิธี แม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ก็ทรงปฏิบัติตาม ก่อเกิดพระราชอัธยาศัยหล่อหลอมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันกับมหาชนเป็นพลังสามัคคี ทรงมีวิถีชีวิตกลมกลืนกับมหาชน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวตรัสว่าเป็นการรักษาประเพณีอันดีงามของชาติไว้อย่างหนึ่ง และเพื่อขัดเกลาจิตใจของผู้คนให้มีแบบแผนและยึดมั่นในบุญกุศลหนึ่ง อันเป็นความดีงามโดยส่วนเดียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ก็ทรงดำเนินพระราชจริยวัตรตามแบบแผนโบราณราชประเพณีนี้ จึงควรที่พสกนิกรไทยจะได้ยึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามโบราณราชประเพณีที่บรรพบุรุษไทยได้สั่งสมสืบทอดมา

1.3 การอบรมเลี้ยงดู

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 รวมทั้งพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงได้รับการอภิบาลอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดียิ่งทั้งจากสมเด็จพระ

พระศรีสวริน ทราบพระบรมราชเทวี สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และสมเด็จพระบรมราชชนก โดย เฉพาะสมเด็จพระบรมราชชนนี ดังพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ตอน หนึ่งว่า “การศึกษาในโรงเรียนไม่เพียงพอบุญให้เด็กโตขึ้นเป็นคนดี ครอบครัวตั้งแต่พ่อแม่จนถึงพี่น้อง กันเองมีส่วนสำคัญ เราสามคนเป็นกำพร้าพ่อแม่ตั้งแต่เล็ก ๆ ภาระของแม่จึงหนักมาก ต้องเป็นทั้งพ่อและ แม่ ซึ่งแม่ก็ทำหน้าที่ได้อย่างเข้มแข็ง เมื่อมาถึงโศกานันท์ใหม่ ๆ แม่ได้เขียนถึงสมเด็จพระย่าว่า “ลูกของหม่อม ฉันทน์ หม่อมฉันทน์รักอย่างดวงใจ และหม่อมฉันทน์มีความตั้งใจอยู่เสมอที่จะนำให้ลูกไปในทางที่ถูกที่ ดี สำหรับ ที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเองญาติและบ้านเมือง” แนวพระราชดำริที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรม ราชชนนี ทรงอบรมพระราชโอรส-ธิดา มี 8 ประการ คือ (1) ทรงเป็นคนตรง เป็นคนจริง (2) ทรง ใฝ่พระราชหฤทัยในการศึกษา (3) ทรงเป็นคนเข้มแข็ง (4) โปรดการทำงาน การพึ่งตนเอง และการใช้ เวลาให้เป็นประโยชน์ (5) ทรงคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทรงยึดมั่นอย่างแรงกล้าที่จะบำเพ็ญประโยชน์ ต่อชาติบ้านเมือง (6) ทรงยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย (7) ทรงดำรงพระชนมชีพอย่างเรียบง่าย และ (8) ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาล ที่ 9 ทรงถือปฏิบัติในราชสกุลมหิตล ทรงได้รับการศึกษาอย่างดีเยี่ยมจากสถาบันการศึกษาในประเทศและ ต่างประเทศ ด้วยความเอาพระทัยใส่ของสมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระบรมราชชนนี ในขณะที่ เดียวกันก็ทรงได้รับการอบรมบ่มเพาะพระราชอัธยาศัยจากสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สรุปได้ว่า การ อบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาปู่ย่าตายายที่มีต่อบุตรหลานนั้น มีอิทธิพลต่ออัธยาศัยเด็ก โดยเฉพาะการปลูก ฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กแต่เมื่อวัยเยาว์ ในบรรดาเหตุที่ส่งผลต่อนิสัยใจคอของเด็ก การอบรมเลี้ยง ดูเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

2. เหตุปัจจัยภายใน

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีพระราชจริยาวัตรอัน งดงาม นำพระทัยอ่อนโยน ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจได้อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลส่วนหนึ่ง ก็เพราะเหตุ ปัจจัยอันส่งผลมาจากการปฏิบัติธรรม ตลอดจนพระราชประสงค์ที่ทรงได้รับและสั่งสมมาโดยลำดับ ดังจะแยกกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังนี้

2.1 การปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรม ในหัวข้อนี้หมายถึงการปฏิบัติกรรมฐานหรือการฝึกสมาธินั้นเอง ซึ่ง นอกเหนือไปจากการปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามธรรมเนียม ราชธรรม 10 จักรวรรดิวัตร 12 และราช สังกหัตถ์ 4 ข้อยืนยันว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงปฏิบัติธรรม หรือการฝึกสมาธิเป็นประจำนั้น หลวงปู่ภูพาน (หลวงพ่อพระเจนยุทธานุ จิรยุทโธ) กล่าวว่า พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจส่วนหนึ่ง ทรงจัดเวลาอีกส่วนหนึ่งไว้เพื่อการ ปฏิบัติธรรม หลังเสร็จสิ้นพระราชกรณียกิจในแต่ละวัน ๆ ก่อนจะเสด็จไปทรงงาน จะเสด็จเข้าห้องพระ ทรงสวดมนต์ไหว้พระ แล้วก็ทรงทำสมาธิจิต ให้สงบระยยะหนึ่งแล้วจึงทรงงาน เคยตรัสว่า ที่ทรงทำเช่นนี้ ทำให้ทรงงานได้ดี มีพระสมาธิ ทรงงานได้อย่างดีมีระเบียบเรียบร้อยได้คุณภาพดี จิตใจปลอดโปร่งแจ่มใส หากเป็นวันอุโบสถ ก็จะทรงรักษาอุโบสถศีลอย่างเคร่งครัด พลตำรวจเอกวสิษฐ เดชกุญชร กล่าวถึง

การปฏิบัติสมาธิของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ว่า มีรับสั่งกับผู้ใกล้ชิดเสมอและเวลาที่ทรงมีโอกาสดังจะพระราชทานคำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องนี้ทุกครั้ง และเคยกราบบังคมทูลถามทำอย่างไรจึงจะทำให้ใจสงบ ตรัสตอบว่า ถ้าทำไม่ได้ก็ต้องใช้วิธีนับ และทรงแนะนำให้นับหนึ่ง-เข้า หนึ่ง-ออก สอง-เข้า สอง-ออก ตรัสต่อไปว่าการปฏิบัติกรรมฐานของพระองค์ท่านก็ทำเช่นนี้ อนึ่ง ข้อยืนยันว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงปฏิบัติธรรมและเข้าใจในธรรม ทรงสามารถอธิบายธรรมและประยุกต์หลักธรรมเข้ากับการดำเนินชีวิตได้ ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่บุคคลในโอกาสต่าง ๆ มีพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น แบบอย่างที่ควรประพฤติปฏิบัติตามรอยพระยุคลบาทสำหรับพสกนิกรไทยคือ การทำงานอย่างมีสมาธิ มีใจมั่นคงหนักแน่น มีอิทธิบาท ทั้งนี้ต้องอาศัยการฝึกสมาธิเป็นเบื้องต้น การฝึกสมาธิไม่เพียงแต่เป็นบาทฐานของการทำงานให้สำเร็จ แต่ช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมอื่น ๆ ยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วย จึงควรที่คนไทยทุกคนจะได้หันมาสนใจในการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันให้เป็นนิสัย เคยชิน เป็นการจัดระบบระเบียบชีวิตให้ลงตัวได้เป็นอย่างดีด้วย

2.2 พระราชประสพการณ์

ประสพการณ์ คือความชัดเจนที่เกิดจากการกระทำหรือการได้พบเห็นมา ในทางลัทธิปรัชญาถือว่าประสพการณ์เป็นบ่อเกิดของความรู้ทุกอย่าง พระราชประสพการณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 นอกเหนือไปจากการศึกษาที่ทรงเล่าเรียนแล้ว ทรงได้จากการเสด็จไปเยี่ยมเยียนราษฎรในท้องถิ่นทั่วทุกภาคของประเทศไทย เริ่มแต่ พ.ศ. 2502 เป็นต้นมา บางจังหวัดเช่นประจวบคีรีขันธ์ เสด็จฯ มากกว่า 20 ครั้ง และเพชรบุรี มากกว่า 10 ครั้ง ซึ่งช่วงแรก ๆ เป็นการเสด็จประพาสต้นคือเสด็จส่วนพระองค์ ทรงสั่งสมพระราชประสพการณ์โดยตรงที่ได้ทรงเห็น ทรงทราบ ทรงพระราชดำริ ซึ่งเป็นที่มาของโครงการในพระราชดำริต่อ ๆ มามากถึง 4,404 โครงการในปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ทรงเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยยึดเอาประชาชนผู้ยากจนในชนบทผู้ด้อยโอกาสเป็นตัวตั้ง เพราะนั่นเป็นรากฐานสำคัญของบ้านเมือง มีพระราชดำรัสว่า “ประชาชนที่อยู่ในเมืองไทยนี้ บางทีก็ขาดความรู้ ขาดความสามารถ ขาดกำลังทั้งทางวิชา ทั้งทางเงินที่จะสร้างตัวเอง จึงต้องให้เขาอาศัยทางราชการที่จะมาอ้อมงูให้ก้าวหน้าได้ ถ้าประชาชนไม่มีความรู้ไม่มีความก้าวหน้า ประเทศก็จะอยู่ไม่ได้” ดังนั้นจึงถือเป็นพระราชภาระที่จะเสด็จไปหาประชาชนในทุกภาคพื้นที่ ทรงต้องการได้รับรู้สภาพจริง ๆ ของความเป็นอยู่ของประชาชน ทรงรับฟังปัญหาและความต้องการ และทรงนำในการพัฒนา เมื่อเสด็จไปที่ใดจะทรงสังเกตความเป็นอยู่ประชาชน เพราะหากมีส่วนใดบกพร่องก็ทำให้ประเทศชาติโดยรวมรวมเสียหายได้ สำหรับประชาชนชาวไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทรงแนะนำทฤษฎีใหม่ออกเผยแพร่ ซึ่งรู้จักกันดีในชื่อ “หลักเศรษฐกิจพอเพียง” โดยยึดหลักทางสายกลาง คือความพอประมาณ-พอเพียง-มีภูมิคุ้มกันในตัวดี โดยมีเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืน หากคนไทยทั้งมวลมีความเพียร มีสติ และมีสำนึกแห่งความพอดีและความพอเพียง ก็จะเป็นมรรควิธีในการกำหนดกรอบคิดและกรอบปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของเขาในสังคม จะเห็นได้ว่าบาทบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล

อดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงสั่งสม ทดลอง ปฏิบัติตามพระราชดำริ ก่อให้เกิดโครงการในพระราชดำริ ถึง 4,404 โครงการ จึงเป็นข้อที่ควรเป็นแบบอย่างของประชาชนชาวไทยในการเรียนรู้ อบรม ทดลอง ปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของตน โดยเฉพาะในการประกอบอาชีพ เพราะการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความสุจริตถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรมด้วย

บทสรุป

พระราชจริยาวัตรและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 นั้นปรากฏออกมาโดยมีพระปัญญาคุณและพระกรุณาอยู่ภายในเป็นแรงขับเคลื่อนและเกื้อหนุนไหลหลั่งออกมาสู่ประชาชน พระมหากษัตริย์คุณที่ทรงบำเพ็ญออกมาในส่วนของพระราชกรณียกิจ ยิ่งใหญ่ไพศาล นับเฉพาะโครงการตามพระราชดำริมีจำนวนถึง 4,404 โครงการ ยากที่จะหาบุคคลใด บุคคลหนึ่งในโลกนี้จะกระทำได้ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ก็ทรงกระทำได้ด้วยความร่วมแรงร่วมใจของรัฐบาล ข้าราชการทุกหมู่เหล่าและประชาชนทุกระดับชั้น ทั้งนี้เพราะพระราชอัธยาศัยอันงดงาม พระราชจริยาวัตรที่น่าเคารพเลื่อมใสและยึดถือปฏิบัติตามแบบอย่างของบรรพชน โบราณราชประเพณี การอบรมเลี้ยงดู อันเป็นเหตุปัจจัยภายนอก และเหตุปัจจัยภายในคือการปฏิบัติธรรมและประสบการณ์ที่สั่งสมอบรมมาโดยตลอด สรุปว่าการปฏิบัติธรรมหมายรวมทั้งพระราชกรณียกิจอันเที่ยงตรงถูกต้องตามธรรม ทรงเป็นพระประมุขยิ่งกว่าประมุข ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ยิ่งกว่ากษัตริย์ ทรงเป็นผู้ที่ “ทวยราษฎร์รักบาทแม่ ยิ่งด้วยปีติรงค์” ของ ปวงชนชาวไทย ทรงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างในดวงใจ ทวยราษฎร์ ควรแก่พระราชสมัญญานาม “มหाराช” ที่รัฐบาล ฯ พณ ฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถวายเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2530 โดยแท้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) คณะสงฆ์ควรเป็นผู้นำในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ตามแนวปฏิบัติธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทั้งในส่วนของปริยัติและปฏิบัติ พระสงฆ์ต้องสามารถชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชนว่า แท้จริงหลักธรรมสำหรับผู้เป็นประมุข มีศัพทราชาศัพท์ เป็นต้น เป็นธรรมพื้นฐานสำหรับการครองชีวิตของบุคคลทั่วไปได้ โดยเฉพาะควรแนะนำชักจูงชาวไทยให้ตระหนัก และให้ความสำคัญแก่การครองชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกร ระบบเศรษฐกิจพอเพียงจึงเหมาะสมที่สุดสำหรับคนไทยส่วนใหญ่ของประเทศ

2) องค์กรใดองค์กรหนึ่งของรัฐบาล ซึ่งจะเป็นสำนักนายกรัฐมนตรี หรือสำนักพระราชวัง และสำนักราชเลขาธิการ โดยความร่วมมือของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ควรจะได้มีคณะกรรมการพิจารณาจัดตั้งอนุสรณ์สถานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เป็นอาคารและนิทรรศการถาวร แสดงทั้งในส่วนพระราชประวัติ พระราชจริยาวัตร และพระราชกรณียกิจที่ทรง

บำเพ็ญ เพื่อปลูกสำนึกคนไทยให้มีความสำนึกในความจงรักภักดี การยึดแนวพระราชปฏิบัติมาประยุกต์ใช้กับชีวิตและครอบครัวตน โดยเฉพาะพระราชจริยวัตรอันนับเนื่องในการปฏิบัติธรรม ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และการปฏิบัติตามสมควรแก่ธรรมตามฐานานุรูปของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

พระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 นั้นมีมากมายสุดจะพรรณนาให้ครบถ้วนได้ วิทยานิพนธ์นี้ได้นำเสนอเพียงเรื่อง “การศึกษาพระราชจริยวัตรอันเนื่องด้วยการปฏิบัติธรรม” เท่านั้น ยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจอีกดังนี้

- 1) ทศพิธราชธรรมกับความชอบธรรมในการเสวยราชสมบัติของพระมหากษัตริย์ไทย
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างทศพิธราชธรรมกับไตรสิกขา
- 3) อิทธิพลของพระราชจริยวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราชที่ส่งผลต่อพระมหากษัตริย์ไทย
- 4) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. (2525). *“สังคมไทย” ใน ลักษณะไทย ภาค 1*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

คณะกรรมการจัดสร้างอุทยานเฉลิมพระเกียรติ. (2539). *อุทยานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี*. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2511). *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2522). *ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท*.

กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ศาสตราจารย์. (2520). *พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.

นราธิวาสราชนครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวง. (2550). *เจ้านายเล็ก ๆ – ยุวกษัตริย์ พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อยังทรงพระเยาว์ 2468 – 2489*. พิมพ์ครั้งที่ 8.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991 จำกัด.

เนชั่นแนล จีโอกราฟฟิก. (2555). *ในหลวงของเรา My King*. กรุงเทพฯ : บริษัทเอส.ที.จี.มัลติมีเดีย จำกัด.

เปรม ติณสูลานนท์, พลเอก. (2546). “สังคมศาสตร์กับชีวิตที่พอเพียง: ปัจจุบัน-อนาคต”. ใน วารสารราชบัณฑิตยสถาน ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา 75 พรรษา 5 ธันวาคม 2545. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เวชสาร.

พระมหาดรรรมราชาธิไทย. (2521). ไตรภูมิพระร่วง. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

พระเจนยุทธนา จิรยุทธโธ. (2530). ในหลวงของเรา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด.

พระพุทโธโสเถระ. (2554). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่ 10. สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพฯ: บริษัทธนาเพรสจำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2549). การทำงานคือการปฏิบัติธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2554). นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์จำกัด.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฒโน). (2516). ทศพิธราชธรรมและหลักพระพุทธศาสนา. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จัดพิมพ์ถวายสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ในการฉลองชนมายุครบ 60 ปี วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2516. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

สวนสุนันทา,วิทยาลัยครู. (2530). ในหลวงของเรา. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ปจำกัด.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2550). สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักพระราชวัง. (2539). เสด็จประพาสต้นมาเป็นโครงการในพระราชดำริ พ.ศ. 2502-2518. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี.

เสฐียรโกเศศ [พระยาอนูมานราชชน]. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณี. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.